

ΥΠΕΠΘ - ΕΙΝ
ΚΕΝΤΡΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΟΝΙΤΣΑΣ

ΥΠ.Ε.Π.Θ - Ε.Ι.Ν.

Παραδοσιακοί Οικισμοί και Φύση

ΚΕΝΤΡΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΟΝΙΤΣΑΣ

ΚΟΝΙΤΣΑ 2004

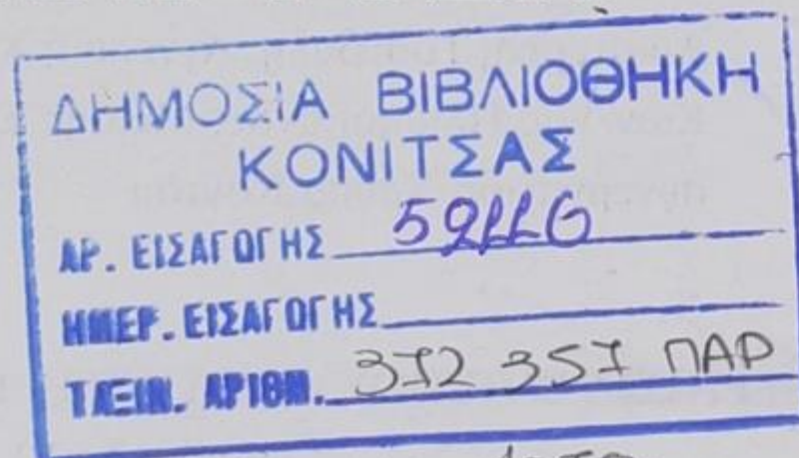

ΥΠ.Ε.Π.Θ. - Ε.Ι.Ν.

ΚΕΝΤΡΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΚΟΝΙΤΣΑΣ

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΦΥΣΗ

κωδ. εγγ. 4078

Εκπαιδευτικό υλικό
για τα προγράμματα του Κ.Π.Ε. Κόνιτσας
"Παραδοσιακοί Οικισμοί και Φύση",
"Τα Μαστοροχώρια της Κόνιτσας" και
για το Εθνικό Δίκτυο Π.Ε.
"Παραδοσιακοί Οικισμοί και Φύση"

ΚΟΝΙΤΣΑ 2004

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ: Η Ομάδα των Εκπαιδευτικών του Κ.Π.Ε. Κόνιτσας:
Αικατερίνη Τσούβαλη, Αγγελική Χατζηθανασίου, Ιωάννης Καριοφύλλης
Κων/νος Πλιακοπάνος, Μιχαήλ Στράτος, Μαριάννα Νάστου και η
συνεργάτιδα Χρύσα Κόντου

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΕΝΤΥΠΟΥ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ: Γραφικές Τέχνες ΘΕΟΔΩΡΙΔΗ
Γαριβάλδη 10, Ιωάννινα - τηλ. 26510 77358

ΑΚΟΥΑΡΕΛΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Βαρβάρα Κωνσταντουλάκη

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΕΙΚΟΝΩΝ: Κ.Π.Ε. Κόνιτσας, Αγγελική Χατζηθανασίου

© Copyright 2004 Κ.Π.Ε. Κόνιτσας

ΕΚΔΟΣΗ: ΚΕΝΤΡΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΟΝΙΤΣΑΣ

Κόνιτσα 44100

Τηλ. 26550 23825 Fax: 26550 23903

e-mail: kpekonits@otenet.gr

ISBN:960-86959-1-7

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΕΑΕΚ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΠΑΙΔΕΙΑ ΜΠΡΟΣΤΑ
2ο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Εκπαίδευσης και Αρχικής
Επαγγελματικής Κατάρτισης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Πρόλογος	5
Αικατερίνη Τσούβαλη Βασικές έννοιες	7
Αικατερίνη Τσούβαλη Η φυσιογνωμία της Ηπείρου	15
Αικατερίνη Τσούβαλη Η Κόνιτσα και τα χωριά της	21
Αγγελική Χατζηθανασίου Τα Μαστοροχώρια της Κόνιτσας και το φυσικό περιβάλλον	39
Μαριάννα Νάστου Ζαγόρι. Προσέγγιση του φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος	61
Ιωάννης Καριοφύλης Πρακτικές διαχείρισης των φυσικών πόρων στους παραδοσιακούς οικισμούς	87
Μιχαήλ Αράπογλου Η οικιστική και κοσμική αρχιτεκτονική τέχνη του 19ου αιώνα στις περιοχές της Κόνιτσας και του Ζαγορίου	99
Αικατερίνη Τσούβαλη Εθνικό Δίκτυο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης «Παραδοσιακοί οικισμοί και φύση»	115
Τα Προγράμματα του Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Κόνιτσας	139
Μ. Αράπογλου - Β. Διακοπούλου - Μ. Νάστου - Κ. Πλιακοπάνος - Μ. Στράτος - Κ. Τσούβαλη - Α. Χατζηθανασίου Φύλλα Εργασίας	149

Πρόλογος

Το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Κόνιτσας (ΚΠΕ) ιδρύθηκε το 1995 από το Υπουργείο Παιδείας και άρχισε να λειτουργεί το 1996. Χρηματοδοτείται από Εθνικούς Πόρους και το Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης με φορέα υλοποίησης το Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας. Στεγάζεται στη Μαθητική Εστία Κόνιτσας, η οποία παρέχει φιλοξενία στις ομάδες που συμμετέχουν στα προγράμματα του ΚΠΕ. Στελεχώνεται από εκπαιδευτικούς Α/θμιας και Β/θμιας Εκπαίδευσης διαφόρων ειδικοτήτων, που έχουν επιμορφωθεί στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση.

Όλο το διάστημα της λειτουργίας του το ΚΠΕ Κόνιτσας συμβάλλει στην προώθηση της περιβαλλοντικής αγωγής και στον αγώνα για την διαφύλαξη των αξιών του σεβασμού και της αγάπης προς το συνάνθρωπο και το περιβάλλον. Περισσότεροι από 24.000 χιλιάδες μαθητές-τριες και εκπαιδευτικοί από όλη την Ελλάδα έχουν ενταχθεί στα μονοήμερα, τριήμερα ή τετραήμερα προγράμματά του. Παράλληλα μια πολύπλευρη δράση, όπως αυτή απορρέει από τις ιδρυτικές του διατάξεις, συμπληρώνει και ολοκληρώνει τη λειτουργία του. Οι εκπαιδευτικοί που εργάζονται σ' αυτό αναλαμβάνουν έργο δημιουργικό, πρωτότυπο αλλά επίπονο και απαιτητικό. Αυτό συμβαίνει, επειδή πρέπει οι ίδιοι να σχεδιάζουν τα προγράμματα του ΚΠΕ με βάση το τοπικό περιβάλλον, να παράγουν εκπαιδευτικό υλικό (βιβλία, έντυπα, εκπαιδευτικά πακέτα, φύλλα εργασίας, CD-Rom, κάρτες, διαφάνειες, αφίσες), να επιμορφώνονται και να επιμορφώνουν εκπαιδευτικούς, να δρουν στην τοπική κοινωνία, να αναπτύσσουν συνεργασίες με επιστημονικά ιδρύματα, φορείς και οργανώσεις, να συνάπτουν διεθνείς συνεργασίες.

Το βιβλίο αυτό αποτελεί προϊόν της εργασίας των εκπαιδευτικών του ΚΠΕ Κόνιτσας κατά το σχολικό έτος 2003-04, με στόχο να υποστηρίξει δύο από τα προγράμματα του ΚΠΕ Κόνιτσας: Μαστοροχώρια (μονοήμερο και τριήμερο), «Παραδοσιακοί Οικισμοί και Φύση» (τετραήμερο), καθώς και τα προγράμματα των σχολείων τα οποία συμμετέχουν στο Εθνικό Δίκτυο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης «Παραδοσιακοί Οικισμοί και Φύση».

Παρέχει υλικό για την επαρχία της Κόνιτσας και την περιοχή του Ζαγορίου για τον κάθε αναγνώστη και πιστεύουμε ότι το βιβλίο αυτό μπορεί να βοηθήσει στην προσέγγιση των παραδοσιακών οικισμών ως συνόλων, δηλ. σε σχέση με το φυσικό χώρο που τους περιβάλλει. Αποτελεί ακόμη ένα πόνημα το οποίο επιχειρεί να καταδείξει τη σχέση ανθρώπου και φύσης τόσο στις προβιομηχανικές κοινωνίες, όσο και στις σύγχρονες.

Τη συγγραφική ομάδα αποτελούν:

Ο κ. Μιχάλης Αράπογλου, Ανθρωπογεωγράφος, Αρχιτέκτονας και μέλος της Συμβουλευτικής Επιτροπής του ΚΠΕ Κόνιτσας με το κείμενο: Η Οικιστική και η Κοσμική Αρχιτεκτονική τέχνη του 19ου αι. στις περιοχές της Κόνιτσας και Ζαγορίου, και οι εκπαιδευτικοί του ΚΠΕ:

Κατερίνα Τσούβαλη, Βασικές έννοιες. Η φυσιογνωμία της Ηπείρου. Η Κόνιτσα και τα Χωριά της. Το Εθνικό Δίκτυο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης «Παραδοσιακοί Οικισμοί και φύση»

Αγγελική Χατζηθαλασίου, Τα Μαστοροχώρια της Κόνιτσας και το Φυσικό Περιβάλλον
Γιάννης Καριοφύλης, Παραδοσιακές Πρακτικές Διαχείρισης των Φυσικών Πόρων

Μαριάννα Νάστου, Ζαγόρι: Προσέγγιση του Φυσικού και Πολιτισμικού Περιβάλλοντος

Η έκδοση περιέχει ακόμη φύλλα εργασίας και εκπαιδευτικές δραστηριότητες, προϊόν της εργασίας των εκπαιδευτικών του ΚΠΕ: Κατερίνας Τσούβαλη, Αγγελικής Χατζηθανασίου, Γιάννη Καριοφύλη, Κωνσταντίνου Πλιακοπάνου, Μιχάλη Στράτου, Μαριάννας Νάστου και της συνεργάτιδας του Κ.Π.Ε. κ. Χρύσας Κόντου, οι οποίοι επιμελήθηκαν και την έκδοση.

Τα φύλλα εργασίας των σελίδων 160 - 167 επεξεργάστηκε ο κ. Μιχάλης Αράπογλου.

Η εικόνα του εξωφύλλου και το υδατογράφημα στην αρχή του κάθε κεφαλαίου ανήκουν στην αγιογράφο και ζωγράφο κ. Βαρβάρα Κωνσταντουλάκη, η οποία στάθηκε πολύτιμος συνεργάτης.

Ευχαριστούμε τον κ. Μιχάλη Αράπογλου, Αρχιτέκτονα, τον κ. Χαριτάκη Παπαϊωάννου, Βιολόγο και τον κ. Νίκο Χατζηρούμπη, Δασολόγο, για την πολύτιμη συνεργασία τους, τις υποδείξεις και τις διορθώσεις. Ευχαριστούμε ακόμη την τυπογράφο κ. Ελευθερία Θεοδωρίδου και τους συνεργάτες της για την υπομονή τους και την προσπάθεια που κατέβαλαν για την επιτυχία της έκδοσης.

Βασικές έννοιες

Αικατερίνη Τσούβαλη

Άποψη της Βίτσας Ζαγορίου

Φωτ. Κ.Π.Ε. Κόνιτσας

Βασικές έννοιες

Αικατερίνη Τσούβαλη,

Ανθρωπογεωγραφία: Ο κλάδος τής ανθρωπολογίας που περιγράφει τις ποικιλίες του ανθρώπινου είδους και τη γεωγραφική τους κατανομή. Γ. Μπαμπινιώτη, Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Β΄ Έκδοση, Ιανουάριος 2002

«Η ανθρωπογεωγραφία θα μπορούσε να συμβάλλει θετικά στην αντίληψη του περιβάλλοντος, αφού αντικείμενό της είναι η μελέτη της σχέσης του ανθρώπου με το φυσικό περίγυρό του. Η δυνατότητά της ως επιστήμη να αναλύει και να συνθέτει το φυσικό χώρο, καθιστά ευκολότερη την πρόσληψη του φυσικού μας περιγύρου και παράλληλα καθορίζει τη στάση μας, ως άτομα και ως κοινωνία, απέναντί του.

Η παρατήρηση είναι ένα από τα σημαντικότερα εργαλεία της γεωγραφίας ιδίως, όταν πρόκειται για την περιγραφή του φυσικού χώρου. Γι' αυτό και, χάρτες, αεροφωτογραφίες, κτηματολόγια, δημοτολόγια, αναδασμοί, υποδομές, ιστορικά, κοινωνικά, δημογραφικά, και στατιστικά δεδομένα αποτελούν το βασικό υλικό της. Στο ερευνητικό ενδιαφέρον της προστίθεται ακόμη και η λαογραφία, καθώς και ό,τι άλλο θα μπορούσε να τεκμηριώσει επιστημονικά τα συμπεράσματά της». Μ. Αράπογλου, Φύση και Έργα ανθρώπων, (Άνθρωπος και Χώρος- Παραδοσιακοί Οικισμοί), Εκδ. ΚΠΕ Κόνιτσας, Κόνιτσα 2001

Οικολογία: 1. Ο κλάδος των βιολογικών επιστημών που ερευνά τις σχέσεις των ζωντανών οργανισμών με το περιβάλλον τους. 2. Το σύνολο των σχέσεων αλληλεπίδρασης ανάμεσα στους ζωντανούς οργανισμούς και στο περιβάλλον τους, η ισορροπία στις σχέσεις αυτές. 3. Η ιδεολογία που έχει ως στόχο της την καλύτερη ισορροπία ανάμεσα στον άνθρωπο και στο φυσικό περιβάλλον καθώς και την προστασία του περιβάλλοντος αυτού. (Μπαμπινιώτης)

Παράδοση: Το δόσιμο, το να παραδίδει κανείς σε κάποιον κάτι. (Μπαμπινιώτης)

«Κάθε γενιά ανθρώπων με το δικό της τρόπο αισθάνεται τον κόσμο, προσπαθεί να τον γνωρίσει, στοχάζεται, επινοεί και πράττει. Την αίσθησή της του κόσμου, τη γνώση και τα έργα της τα παραδίδει στην επόμενη. Εκείνη, με τη σειρά της, πάνω στη συγκομιδή που κληρονόμησε, προσθέτει τη δική της. Όλος αυτός ο πλούτος είναι η παράδοση. Η ιστορική εξέλιξη συντελείται με τη διαμάχη ανάμεσα στην παράδοση και στα νέα στοιχεία που έρχονται να τη σπάσουν. Από τη διαμάχη αυτή γεννιούνται κάθε φορά άλλες μορφές πολιτισμού, που είναι η σύνθεση του παλιού με το καινούριο». Ελληνικός Λαϊκός Πολιτισμός, β΄ τόμος, Εκδ. Γνωση, Αθήνα 1986, σελ. 13

Παραδόσεις: Τα ήθη και τα έθιμα, οι καθιερωμένες αξίες και οι συνήθειες, ηθικές αντιλήψεις κτλ., που μεταβιβάζονται από γενιά σε γενιά. (Μπαμπινιώτης)

Λόγια παράδοση: Είναι ό,τι παραδίδουν οι διάφορες προσωπικότητες με μόρφωση και πνευματική δραστηριότητα. «Γνωστοί καλλιτέχνες, φιλόσοφοι, προφήτες, ποιητές ανήκουν στο είδος αυτό της παράδοσης... Το έργο της λόγιας παράδοσης διαποτίζεται βέβαια από τις ιστορικές πραγματικότητες και τις καλλιτεχνικές τάσεις της εποχής και του τόπου, εκφράζει όμως τον τρόπο που αισθάνεται και εξηγεί τον κόσμο το συγκεκριμένο άτομο, ο δημιουργός. Εκφράζει με άλλα λόγια εμπειρίες ατομικές». (Ελλην. Λαϊκός Πολιτισμός σελ. 13)

Λαϊκή παράδοση: Είναι η παράδοση που περιλαμβάνει το σύνολο των έργων, των δραστηριοτήτων, τον τρόπο ζωής, τις αξίες και τις αντιλήψεις που εκφράζουν το λαό. Ό,τι παραδίδει η μια γενιά στην άλλη, πλάθεται από το λαό, είναι δημιούργημά του. Πάντα υπάρχει βέβαια ο πρώτος δημιουργός που εμπνεύστηκε κάποιο έργο. Όμως επειδή το έργο του εκφράζει τους πόθους, τις λαχτάρες, τα ιδανικά και το πνεύμα όλου του λαού, ο λαός το θεωρεί δικό του. Από τον ένα περνάει στους πολλούς, που το κατεργάζονται και το προσαρμόζουν ακόμη περισσότερο στο κοινό αίσθημα. Έτσι, στο λαϊκό πολιτισμό η ποίηση, οι τέχνες, η σοφία δεν είναι προνόμιο των λίγων, αλλά κατόρθωμα των πολλών.

Ο λαϊκός δημιουργός δεν φιλοδοξεί να αφήσει τη σφραγίδα του ή το όνομά του ούτε προσπαθεί να πρωτοτυπήσει, χωρίς αυτό να σημαίνει πως δεν υπάρχουν παραλλαγές. Ακολουθεί τα ίχνη και την εμπειρία των προηγούμενων και προσθέτει κι αυτός τη δική του. Γι' αυτό χαρακτηριστικά της λαϊκής παράδοσης είναι η ανωνυμία, η ομαδικότητα, η έλλειψη προσωπικού ύφους και η τυποποίηση.

Λαϊκή τέχνη: Είναι η τέχνη που άνθησε στην Ελλάδα από τα τέλη του 17^{ου} αι. ως τον 19^ο αι., περιλαμβάνοντας όλους τους κλάδους της χειροτεχνίας και της διακοσμητικής με χαρακτηριστικά της τα θέματα από την παράδοση, τις συμβολικές και αγιογραφικές συνθέσεις, την ανωνυμία του καλλιτέχνη κ.α. Λαϊκή τέχνη είναι ακόμη η τέχνη που βασίζεται στην παραγωγή έργων με τον παραδοσιακό τρόπο. (Μπαμπινιώτης)

Λαϊκή τέχνη- παραδοσιακή τέχνη. Οι όροι από τους πολλούς θεωρούνται ταυτόσημοι. Άλλοι αποφεύγουν τον όρο «λαϊκή» που, στην παλιότερη λαογραφία, ταυτίστηκε με την έννοια της αγροτικής σε αντιπαράθεση με την αστική τέχνη, και προτείνουν τον όρο «παραδοσιακή τέχνη», με το επιχείρημα ότι «παραδοσιακός ήταν στην Τουρκοκρατία ο πολιτισμός και της πόλης και του χωριού». (Ελλην. Λαϊκός Πολιτισμός σελ. 21)

Ελληνική παραδοσιακή αρχιτεκτονική ή λαϊκή αρχιτεκτονική ή αρχιτεκτονική του αγροτικού χώρου. Εκτείνεται σε πέντε αιώνες (15^{ος}-20^{ος}) και συνδέει το μεσαιωνικό ελληνισμό με το παρόν, πολύτιμο σημείο αναφοράς για την αναζήτηση της ελληνικής ταυτότητας. Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, Εκδ. Οίκος Μέλισσα, Αθήνα 1995.

Στην ελληνική παραδοσιακή αρχιτεκτονική εντάσσονται χτίσματα της λαϊκής αρχιτεκτονικής, τα οποία χτίστηκαν από το 15^ο ως το πρώτο μισό του 20^{ου} αι. μ.Χ. Αντιπροσωπεύουν την προβιομηχανική κοινωνία, η οποία στην Ελλάδα εκτείνεται ως το 1950. Η προβιομηχανική εποχή ταυτίζεται με την άνθιση της παραδοσιακής κοινωνίας. «Η προβιομηχανική κοινωνία είναι μια κοινωνία κυρίως αγροτική, που δεν επιζητεί την πρωτοτυπία: ικανοποιείται με την παράδοση και στηρίζεται σ' αυτήν. Γι' αυτό η λαϊκή αρχιτεκτονική λέγεται και παραδοσιακή. Για να δημιουργηθεί ένας τύπος σπιτιού της λαϊκής αρχιτεκτονικής συνεργάστηκαν πολλοί άνθρωποι μέσα από πολλές γενιές. Η πείρα της κάθε γενιάς παραδίδεται στις επόμενες. Όλοι συμμετέχουν όλοι γνωρίζουν τους κανόνες κατασκευής και καλούν τον τεχνίτη μόνον επειδή τους ξέρει με περισσότερες λεπτομέρειες». (Ελλην. Λαϊκός Πολιτισμός σελ. 62)

Η ακμή της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και γενικά της λαϊκής τέχνης συμπίπτει με την ανάπτυξη των Ελληνικών κοινοτήτων και την οικονομική άνθηση του Ελληνισμού το 18^ο αι. και 19^ο αι. «Η μαστορική τέχνη αρχίζει να παρακμάζει μετά τους Βαλκανικούς πολέμους (1912-13), όταν τέθηκαν τα όρια ανάμεσα στα κράτη της Βαλκανικής, εξακολουθεί όμως να υφίσταται και να εξασκείται. Οι μετακινήσεις πληθυσμών μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή (1922), ο Β' Παγκόσμιος πόλεμος (1940-1944) και ο Εμφύ-

λιος (1946-1949), οι οποίοι κατέστρεψαν τα χωριά και προκάλεσαν την πληθυσμιακή απογύμνωση της υπαίθρου, έφεραν χιλιάδες ανθρώπους στις πόλεις. Η εσωτερική και η εξωτερική μετανάστευση κορυφώθηκε στις δεκαετίες του 1960 και του 1970. Η πίεση για την εξασφάλιση κατοικίας του συσσωρευμένου πληθυσμού, δημιούργησε το στεγαστικό πρόβλημα, το οποίο καλύφθηκε όπως-όπως. Η ανάγκη για γρήγορες και φτηνές κατασκευές, τα νέα υλικά (τούβλα, τσιμέντα, σίδερα) οδήγησαν σε μαρασμό την τέχνη του μάστορα, ο οποίος πελεκούσε με μεράκι και υπομονή την πέτρα. Οι νέοι έγιναν οικοδόμοι μπετατζήδες, οι μεγαλύτεροι αποσύρθηκαν με πικρία. Ένα ακόμη επάγγελμα, κατ' εξοχήν καλλιτεχνικό, παροπλίστηκε και μαζί του υποχώρησαν οι υψηλές αισθητικές αντιλήψεις στο χώρο της οικοδομικής τέχνης» Αικ. Τσούβαλη, Φύση και Έργα ανθρώπων, (Εθνικό Δίκτυο Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης «Παραδοσιακοί οικισμοί και φύση»), Εκδ. ΚΠΕ Κόνιτσας, Κόνιτσα 2001

Παραδοσιακά κτίσματα: Είτε ως σύνολα (οικισμοί) είτε μεμονωμένα, είναι εκείνα που αντιστοιχούν στις κοινωνικές, οικονομικές, πολιτισμικές δομές της παραδοσιακής κοινωνίας, η οποία ορίζεται και ως προβιομηχανική. Οι παραγωγικές σχέσεις, οι κοινωνικές σχέσεις, η ιστορική διαδρομή και ο πολιτισμός μιας κοινωνίας αποτυπώνονται στα κτίσματα και την οργάνωση του χώρου. Το πώς οργανώνεται ο χώρος της μια κοινωνία αντικατοπτρίζει τον πολιτισμό της. "Η πολιτισμική δραστηριότητα εδράζεται στη διαλεκτική σχέση ανθρώπου - φύσης. Ο άνθρωπος δημιουργεί πολιτισμό στην προσπάθειά του να οικιοποιηθεί το φυσικό περιβάλλον. Πολιτισμός είναι ό,τι δημιουργεί μια κοινωνία από τη στιγμή της εμφάνισής της, από τη στιγμή που παράγει ιστορία". Β. Νιτσιάκος, Παραδοσιακές Κοινωνικές Δομές, Εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1993, σελ. 16.

Ποιοι οικισμοί έχουν χαρακτηριστεί παραδοσιακοί από τη νομοθεσία:

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Γενικής Δ/νσης Πολεοδομίας-Δ/νση Πολεοδομικού Σχεδιασμού-Τμήμα Παραδοσιακών Οικισμών του ΥΠΕΧΩΔΕ, ως το έτος 2000 είχαν χαρακτηριστεί ως παραδοσιακοί 770 οικισμοί. Όμως στη στεριανή και νησιωτική Ελλάδα υπάρχουν πολλοί περισσότεροι οικισμοί, οι οποίοι διασώζουν τα ιδιαίτερα αρχιτεκτονικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά για να χαρακτηριστούν ως τέτοιοι.

«Παραδοσιακός» είναι ο οικισμός που προστατεύεται από το νόμο βάσει ειδικών μέτρων, τα οποία λαμβάνονται για τη διαφύλαξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του. Σύμφωνα με αυτό το πλαίσιο προστασίας, το ΥΠΕΧΩΔΕ καθορίζει «ειδικούς όρους δόμησης και χρήσης». Κατά συνέπεια, επιβάλλονται περιορισμοί όσον αφορά στη μορφολογία των κτισμάτων και στα υλικά που θα χρησιμοποιηθούν στην κατασκευή των νέων κτιρίων. Με αυτούς τους περιορισμούς βάσει αρχιτεκτονικού ελέγχου, εξασφαλίζεται η αρμονική συνύπαρξη των καινούριων οικοδομημάτων με τα παραδοσιακά και με το ευρύτερο φυσικό περιβάλλον, χωρίς βέβαια να αποκόπτονται από την εξέλιξη και ό,τι θετικό προσφέρει η σύγχρονη τεχνολογία και επιστήμη. Το άρθρο 24 του Συντάγματος καθορίζει την υποχρέωση του κράτους να προστατεύει το φυσικό και το πολιτισμικό περιβάλλον. Ο ορισμός κάποιων οικισμών ως παραδοσιακών συμβάλλει στην τουριστική τους ανάπτυξη.

Σχέση ανθρώπου και φύσης: «Η φύση καθώς δαμάζεται από τον άνθρωπο-κοινωνικό ον κοινωνικοποιείται. Η κοινωνικοποίηση της φύσης και ο συνεχής διάλογος με τον πολιτισμό επηρεάζουν τις ίδιες τις λειτουργίες της. Η ιστορία της ανθρώπινης κοινωνίας είναι μια διαρκής παρέμβαση στις φυσικές διαδικασίες. Το φυσικό τοπίο που φιλοξενεί την ανθρώπινη κοινωνία αποτελεί το πλαίσιο δραστηριότητάς της αλλά και πεδίο επέμβασης». (Β. Νιτσιάκος)

Ο άνθρωπος είναι μέρος της φύσης. Αυτό φαίνεται να το κατανοούσε καλύτερα ο προβιομηχανικός άνθρωπος, ο οποίος «απόλυτα ενταγμένος στη φύση-τροφό του λειτουργούσε στο μέτρο των πραγματικών του αναγκών και τα έργα του ήταν προέκταση της φύσης. Στηρίχτηκε στη φύση, την εκμεταλλεύτηκε, προκάλεσε καταστροφές, τις οποίες εκείνη είχε τη δυνατότητα να επουλώσει, γιατί δεν την υπερέβαιναν». (Αικ. Τσούβαλη, Φύση και Έργα ανθρώπων).

Αντίθετα σήμερα ο άνθρωπος των λεγόμενων αναπτυγμένων χωρών, εγκλωβισμένος μέσα σε αναρίθμητες τεχνητές ανάγκες, ασκεί υπέρμετρες πιέσεις στο φυσικό περιβάλλον, οι οποίες φτάνουν στα όρια της ύβρεως. Στην εποχή της υψηλής τεχνολογίας και της πληροφορίας φαίνεται ο σύγχρονος άνθρωπος να αγνοεί το αυτονόητο: πως ο ίδιος είναι αποδέκτης των κακών που απεργάζεται.

Σύστημα: Είναι σύνολο στοιχείων που αλληλεπιδρούν και αλληλεξαρτώνται με βάση καθορισμένους κανόνες. (Μπαμπινιώτης). Κάθε σύστημα για να διατηρηθεί χρειάζεται ενέργεια.

Οικοσύστημα: Είναι η φυσική ή οικολογική ενότητα που συγκροτείται από τα είδη των οργανισμών που ζουν σε ορισμένη περιοχή και από το περιβάλλον στο οποίο ζουν. (Μπαμπινιώτης)

Οι ζωντανοί οργανισμοί είναι αδύνατον να υπάρξουν απομονωμένοι. Βρίσκονται σε συνεχή αλληλεπίδραση μεταξύ τους και αντλούν την απαραίτητη ενέργεια από τον ήλιο. Για παράδειγμα μέσα στο δάσος γεννιούνται, μεγαλώνουν, πεθαίνουν και αποσυντίθενται φυτά και ζώα κάθε είδους. Τα ζώα τρέφονται από τα φύλλα, τα άνθη, τους καρπούς και το ξύλο των φυτών ή από άλλα ζώα. Τα φυτά παράγουν μόνα τους την τροφή τους με τη φωτοσύνθεση και αντλούν συστατικά από τους νεκρούς οργανισμούς που έχουν αποσυντεθεί (λειώσει) μέσα στο έδαφος. Έτσι όλα τα συστατικά ανακυκλώνονται μέσα στο οικοσύστημα. Μια αξιοθαύμαστη ισορροπία ανάμεσα στη ζωή και στο θάνατο βοηθά στη διατήρηση του κύκλου της ζωής. (Πρόγραμμα «Εθνικός Δρυμός Βίκου- Αώου», Εκδ. ΚΠΕ Κόνιτσας 2004).

Ένα οικοσύστημα αποτελείται από δύο τμήματα, ένα βιοτικό δηλ. τους ζωντανούς οργανισμούς (φυτά, ζώα, μικρόβια κ.ά.) και ένα αβιοτικό δηλ. το μη ζωντανό στοιχείο (κλίμα, έδαφος, νερό, αέρας, πετρώματα κ.ά.). Όλα βρίσκονται σε σχέσεις αλληλεξάρτησης και για να λειτουργήσει το οικοσύστημα απαιτείται η ηλιακή ακτινοβολία.

Στον πλανήτη υπάρχει μεγάλη ποικιλία οικοσυστημάτων από τα πιο μικρά, όπως το άνθος ενός λουλουδιού, έως τα πιο μεγάλα όπως είναι ολόκληρος ο πλανήτης γη.

Βιβλιογραφία

Μ. Αράπογλου, Φύση και Έργα ανθρώπων, (Άνθρωπος και Χώρος- Παραδοσιακοί Οικισμοί), Εκδ. ΚΠΕ Κόνιτσας, Κόνιτσα 2001

Ελληνικός Λαϊκός Πολιτισμός, β' τόμος, εκδ. Γνωση, Αθήνα 1986.

Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, Εκδ. Οίκος Μέλισσα, Αθήνα 1995.

Γ. Μπαμπινιώτη, Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Β' Έκδοση, Ιανουάριος 2002

Β. Νιτσιάκος, Παραδοσιακές Κοινωνικές Δομές, Εκδ. Οδυσσεάς, Αθήνα 1993

Αικ. Τσούβαλη, Φύση και Έργα ανθρώπων, (Εθνικό Δίκτυο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης: Παραδοσιακοί οικισμοί και φύση), Εκδ. ΚΠΕ Κόνιτσας, Κόνιτσα 2001

Πρόγραμμα «Εθνικός Δρυμός Βίκου- Αώου», Εκδ. ΚΠΕ Κόνιτσας 2004